

v jejich stanovách. Nestačí zaznamenávat prohlášení jejich lídrů či deklaratorní odpovědi na otázky anketového charakteru získané od jejich členů. Co zájmové skupiny a politické strany a jejich členové (po jakou dobu a s jakým úsilím) skutečně dělají, jak rozvrhují své zdroje k dosažení jakých cílů a s jakými výsledky? To jsou otázky, které by mohly být předmětem následných obsahově rozsáhlejších, ale tematicky sevřenějších studií tohoto autorského týmu.

Recenzovaná publikace je však v každém případě kvalitním souborem tematicky zaměřených statí, zpracovaných na solidní úrovni po obsahové i formální stránce. Jde o cenný zdroj pro kohokoliv, kdo studuje problematiku občanské, politické a zájmové participace a to nejen v českém prostředí.

*Oldřich Krpec, Fakulta sociálních studií,
Masarykova univerzita, Brno*

Vlastimil Havlík a Petr Kaniok, eds.:

EUROSKEPTICISMUS A ZEMĚ STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY

IIPS, Brno, 2006, 119 str.

Euroskepticismus je poměrně novým a pro politickou vědu značně otevřeným a ne zcela uchopeným fenoménem. Na rozdíl od „západní“ politologie je tento v české politické vědě nepříliš teoreticky, metodologicky i jinak uchopen. Ani problematice vztahu politických stran členských/nečlenských zemí Evropské unie (EU) k evropské integraci, resp. k EU, nebyla doposud věnována dostatečná pozornost.

Sborník „Euroskepticismus a země střední a východní Evropy“ je v našich poměrech ojedinelou záležitostí nejen z důvodu shrnutí

základních konceptů tohoto diskursu, ale především díky zvolenému rámci politických stran regionu střední a východní Evropy. Avšak jak sama tato publikace uvádí: „...bylo by iluzorní domnívat se, že... bude nositelem zásadní změny.“

Ráda bych předznamenala, že cílem této recenze je zhodnotit tento sborník, nikoli vést polemiku na téma existence/neexistence euroskepticismu či problematiky definování tohoto fenoménu jako ideologie či strategicko-politického nástroje.

Sborník „Euroskepticismus a země střední a východní Evropy“ je rozčleněn do devíti kapitol – regionu střední a východní Evropy se přímo věnují čtyři případové studie euroskeptických stran, dále se v této publikaci objevují texty zabývající se teoretickou stránkou vymezené problematiky. Celý sborník čerpá z obsáhlého a relevantního seznamu literatury a zdrojů.

Jak tento sborník prezentuje ve svém názvu, stává se zkoumaným regionem střední a východní Evropa. Avšak ze zvoleného regionu jsou vybrány pouze země Visegrádské čtyřky, tato skutečnost je uvedena na pravou míru v úvodu sborníku, kde sami editoři píší, že „...budou představeny podoby opozice vůči EU ve vybraných zemích střední Evropy.“ Toto konstatování sice ospravedlňuje počet zvolených zemí, ale jaksi opomíjí region východní Evropy. Toto pochybení bohužel není přítomno pouze v úvodníku, nýbrž i v teoretických textech sborníku. Například ve třetí kapitole – „Specifika výzkumu euroskepticismu ve střední Evropě“, se region východní Evropy střídatě objevuje a mizí. Myslím si, že takové zásadní nedostatky by se v odborném textu neměly objevit a jsou jistým pochybením editorů tohoto sborníku.

Po značně obsahově prázdném úvodu, který neodpovídá odbornému politologickému úvodníku, následují dvě teoretické kapitoly. První z těchto ve zkratce mapuje okolnosti vzniku stranického euroskepticismu a představuje koncepční přístupy k postojům poli-

tických stran k evropské integraci, resp. k Evropské unii. Tato kapitola přibližuje typologizace jednotlivých zahraničních expertů na tuto problematiku. Poněkud překvapivé je zařazení typologie dánského politologa Søren Riishøje, jež, jak sám autor tohoto textu píše, je „zajímavý badatelský pokus“ – tento byl učiněn na úkor jednotlivých „prověřených“ typologií, které by si zasloužily více pozornosti. Závěr této kapitoly je věnován kritické reflexi z hlediska metodologie, která bude následně použita v případových studiích euroskeptických stran zvoleného regionu. Výsledkem je volba přepracované typologie euroskeptických stran, navržených Taggartem a Szczerbiakem.

Bezesporu velice přínosným počinem této kapitoly je autorovo zpřesnění, resp. kategorizování Taggartovy „typologie míry“. Petr Kaniok zmiňuje tři typy politických stran dle projevu euroskepticismu v jejich programu – *single-issue formace, strany druhé ideologie a klasické strany (skepse jako jeden z bodů programu)*; poslední ze jmenovaných člení na následující subtypy – *protestní strany, extremistické strany a strany establishmentu*. Celému tomuto schématu je přiřazena míra euroskepse na škále – *dominantní – velká – nízká* (s. 13). Autorovo řešení nabízí poměrně přehledné členění, ovšem s jistou dávkou zjednodušení, především při aplikaci typologie na větší počet zemí, a s možností větší či menší míry nepřesnosti.

Značně diskutabilní otázkou je klasifikování ODS jako strany establishmentu. ODS se stala primárním aktérem v začleňování České republiky do EU, avšak postupem doby přijala značně skeptický diskurz. Možnost, že ODS v pozici vládní strany svůj postoj změní, nelze a priori vyloučit, avšak ani potvrdit. Dokud k takovéto modifikaci opravdu nedojde, může být riskantní použít tuto stranu jako demonstrativní případ.

Celkově vzato tato teoretická kapitola svým rozsahem odpovídá sborníku tohoto typu. Nedostatek této kapitoly tkví v absenci

podstatnější kritické reflexe předložených typologií. Obzvláště na tomto poli je možno předložit nespočet modelů a kategorií, jež je možno považovat za důkaz nejasnosti a problematičnosti vzniklých schémat.

Ve třetí kapitole autoři nastiňují specifika výzkumu euroskepticismu (z perspektivy stranicko-politické) pro region střední Evropy. Upozorňují na nemožnost přenosu teoretických konstrukcí vytvořených pro „západ“ do zvolené oblasti Evropy a jasně poukazují na jisté limity z ní vyplývající.

Poměrně zásadní je nastínění přístupů k výzkumu euroskepticismu ve střední a východní Evropě. Sami editoři sborníku se de facto kloní k nejméně „konfliktnímu“ proudu a doslova píší: „Další možnost, již preferujeme i my v rámci této publikace, představuje kritický náhled na dosavadní výzkum euroskepticismu, přičemž vyústěním tohoto přístupu není kompletní odmítnutí veškerých vypracovaných teoretických rámců, nýbrž buď modifikace některého z nich nebo na základě předchozího srovnání výhod a nevýhod preference některého z konceptů, jenž se jeví jako nejvhodnější či nejpoužitelnější“ (s. 28–29).

Klíčovou částí sborníku jsou následující čtyři kapitoly věnované případovým studiím vybraných států regionu střední a východní Evropy – jmenovitě Slovenska, Polska, České republiky a Maďarska. Tyto studie tvoří poměrně koherentní celek – každá z jednotlivých studií se zabývá nejen rozbořením projevů euroskepticismu v jednotlivých stranických systémech a jejich klasifikací dle typologie Taggarta a Szczerbiaka, ale věnují se i vývoji vztahů mezi danou zemí a EU před i po začlenění do jejích struktur, postojů občanů k evropské integraci, zahrnují i specifika euroskepticismu vybraných zemí, atd.

Cílem daných studií nebyl, vzhledem k omezenému rozsahu, komplexní rozbor dané stranické a politické scény v relaci k EU, resp. evropské integraci, ale de facto analýza vývoje euroskeptických stran a následná aplikace výše zmíněné typologie.

Autoři těchto případových studií se svého úkolu zhostili velice úspěšně, a to i přes překážky dané limity tohoto regionu (v některých případech včetně dostupnosti zdrojů).

Osmá kapitola této sbírky je zhodnocením a vyvozením závěrů z předcházejících čtyř kapitol – tedy případových studií jednotlivých států v kontextu zvoleného regionu. Editoři sborníku, Vlastimil Havlík a Petr Kaniok, zde vedle sebe staví klasifikaci Taggart a Szczerbiaka a svoji vlastní, jež čerpá závěry z jednotlivých případových studií. Hned zpočátku se ovšem vzdávají ambicí na polemiky či srovnávání jednotlivých katalogů a klasifikací. Navzdory rozdílným výsledkům a pojmenování důvodů rozdílných závěrů obou předložených klasifikací je bezesporu škoda, že toliko uznávanou typologii Taggart a Szczerbiaka nepodrobují výraznější kritice – například na úrovni přiřazení politických stran ke kategoriím měkký a tvrdý euroskepticismus. Kupříkladu editoři píší: „Pozornost či kritickou reflexi si rovněž zaslouží Taggartova a Szczerbiakova klasifikace SPR-RSČ jako měkce euroskeptické formace.“ (s. 99). Ale ke škodě autoři končí pouze tímto konstatováním.

Decentní kritiku vznášejí vůči výsledkům studie Taggart a Szczerbiaka o distribuci a rozměru „měkkého“ a „tvrdého“ euroskep-

ticismu v regionu střední a východní Evropy. Zásadní výtky jsou směřovány především vůči kategorii „měkkého“ euroskepticismu, kde celkový charakter a definování tohoto konceptu poukazuje přinejmenším na jeho problematičnost (mimo jiné poukazují na nutnost jeho redefinice).

Sborník „Euroskepticismus a země střední a východní Evropy“ je bezesporu vhodným úvodem do základních linií tohoto fenoménu, jednotlivých přístupů, typologií stranického euroskepticismu, atd. Ovšem bez nároku na vyčerpávající přehled.

Ve sborníku je možno zachytit jistou reflexi na poli stranického euroskepticismu, avšak značně minimální. Pravdou je, že cílem editorů této publikace nebyla likvidace již existujících teoretických konceptů, ale definování slabin konceptualizace euroskepticismu a rizik vyplývajících z aplikace těchto na zvolený region. Značný deficit této sbírky vidím v nedostatečném využití potenciálu případových studií sborníku, které jsou více než zdařilým a relevantním zdrojem, který bylo možno využít pro hlubší kritickou reflexi respektovaných zahraničních studií, jež jsou de facto z vnějšku aplikovány na region střední a východní Evropy.

*Adéla Pešková, Fakulta sociálních studií
Masarykovy univerzity*